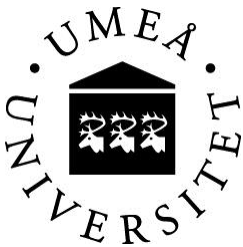

Vczz<

Processutvärdering av försöksverksamheten med övningsskolor, Lärarhögskolan Umeå universitet

Delrapport 1, vt 2016

Eva Leffler, Pedagogiska institutionen

Gudrun Svedberg, Institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap

Processutvärdering av försöksverksamheten med övningsskolor

Bakgrund

Regeringen lade 2013 fram en promemoria om en femårig försöksverksamhet med övningsskolor och övningsförskolor (Promemoria U2013/4305/S). Försöksverksamhetens syfte är att stärka lärarutbildningens professionsanknytning genom ökad kvalitet i den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) och förstärka kopplingen mellan dessa och de delar som är universitetsförlagda (UFU). Försöksverksamheten ska enligt regeringen ”bidra till att höja kvaliteten i den verksamhetsförlagda utbildningen bl.a. genom att stärka kvaliteten när det gäller handledningen under den verksamhetsförlagda utbildning och kontakterna mellan en högskola och en övningsskola eller en övningsförskola” (Promemoria U2013/4305/S, sid 7). Enligt promemorian bör därför en försöksverksamhet präglas av hög koncentration av studenter och utbildade handledare så att det kan erbjudas möjligheter för erfarenhetsutbyten mellan dels handledare och studenter, dels inbördes mellan studenter respektive mellan handledare.

Lärarhögskolan vid Umeå universitet (LH) är ett av 15 lärosäten som av Universitets- och högskolerådet utsetts att från och med hösten 2014 delta i försöksverksamheten (Beslut diarienummer 1.2.3-00143-2014).

LH har i sin ansökan till Universitets- och högskolerådet (UmU dnr. FS 2014/458) angett att målet med försöksverksamheten är att höja kvaliteten i lärarutbildningen och utveckla studenternas professionsanknytning genom följande tre syften:

- utveckling av lärarutbildning, framförallt den verksamhetsförlagda delen av utbildningen men också att adjungerade lärare från skolan undervisar i andra delar av lärarprogrammen,
- kompetensutveckling i övningsskolor i form av utbildade handledare, kurser och seminarier osv,
- utveckling av gemensamma forsknings- och utvecklingsprojekt som i förlängningen kan sprida sig till andra skolor i regionen.” (s1)

Processutvärdering

Försöksverksamheten följs av två processutvärderare i avsikt att systematiskt följa, granska och dokumentera utvecklingsarbetet, återföra kunskap och bidra till kontinuerlig förbättring och ökad kvalitet. Processutvärderingen inleddes ht 15 och pågår under resterande försöksverksamhet, dvs. till och med 2019. I processutvärderingen riktas uppmärksamheten mot olika delar av försöksverksamheten och för hösten 2015 fanns ett administrativt fokus. Initialt genomfördes besök på övnings/för/skolor i kommunerna och en fristående förskola och intervjuer och samtal med

nyckelpersoner i verksamheterna samt LH:s VFU-enhet. Dessutom observerades möten och utbildningsverksamhet. Höstterminens arbete avrapporterades till rektor, biträdande rektor, kanslichef och samordnare vid LH den 21 december 2015.

Under våren 2016 har syftet i processutvärderingen varit att fördjupa kunskapen om verksamheten utifrån VFU-handledares perspektiv. Intervjuer har genomförts med samtliga VFU-samordnare i Skellefteå, Umeå och Örnsköldsviks kommun och sex pilotintervjuer har genomförts med handledare, två från respektive kommun och två från respektive verksamhet (fö, gr, gy). Här bör tilläggas att Lycksele kommun samt ytterligare skolområden i Umeå tillkommit efterhand och därför inte ingått i den inledande pilotstudien. Resultatet från intervjuerna har legat till grund för utformandet av den enkät som gått ut till handledare på övnings/för/skolor, se bilaga 1. Totalt besvarades enkäten av 91 lärare, varav 6 angett att de ännu inte varit handledare och därmed inte räknas med i svaren (anges av siffrorna inom parentes).

Tabell 1. Antal handledare från respektive kommun och verksamhet som besvarat enkäten.

		Verksamhet		
Kommun	Antal lärare	Förskola	Grundskola	Gymnasieskola
Lycksele	16	3 (-1)	-	9 (-3)
Skellefteå	25	9 (-1)	10	5
Umeå	33	8	17 (-1)	7
Örnsköldsvik	17	0	1	16
Totalt	91	20	28	37

VFU-samordnarna ombads att distribuera webbenkäten till de handledare på övnings/för/skolorna som varit handledare de senaste två åren. Vi känner till att enkäten inte nått alla, att även lärare som inte nyligen varit handledare fått enkäten och därför inte besvarat den och det finns dessutom en osäkerhet kring hur många enkäter som verkligen gått ut till målgruppen, vilket påverkar reliabiliteten. Samordnarna uppger att de sammantaget skickat ut 171 enkäter, vilket ger en svarsfrekvens på 50 %.

Förutom ovanstående emperiinsamling har samtal genomförts med biträdande rektor vid LH och processutvärderarna har deltagit i ett flertal möten som rört försöksverksamheten samt tagit del av

UPL:s utvärderingar från kursen "Handledning och examination av VFU" som vänt sig till universitetslärare.

Nulägesbeskrivning våren -16

Här följer en nulägesbeskrivning av försöksverksamheten. Rapportens är strukturerad utifrån de krav som preciserats från Universitets- och högskolerådet och som på motsvarande sätt i LH:s ansökan beskrivs som mål att uppnå fram till 2019. Kommentarer och frågor att reflektera över eller ta ställning till finns inlagda som textrutor.

Hur LH arbetar för att studenterna ska fullgöra huvuddelen av sin verksamhetsförlagda utbildning vid särskilda övnings/för/skolor (mål 1).

Ett mål i försöksverksamheten är att minst hälften av lärarstudenterna ska göra minst 50% av den verksamhetsförlagda utbildningen vid en övnings/för/skola vid försöksverksamhetens slut. LH har sedan ett tiotal år avtal med skolhuvudmän inom Västerbottens län och Örnsköldsviks kommun gällande den verksamhetsförlagda utbildningen. Av avtalet framgår att det är skolhuvudmännen som tillhandahåller den organisation som svarar för placeringen av studenterna. Förutom detta avtal tecknas även tilläggsavtal med skolområden, men i dessa framgår inte något om hur placeringarna ska ske. Olika principer för placering av VFU-studenter har över tid utvecklats bland skolhuvudmän eller VFU-samordnare, där återplaceringar i syfte att möjliggöra progression och ökad kvalitet varit en sådan princip. Här för försöksverksamheten således med sig andra mål och premisser när det gäller placering, vilket kräver dialog och samförstånd mellan parterna. I LH:s ansökan framgår även att "Principer för placering av studenter kommer att utvecklas i samverkan med deltagande övningsskolor."(s 6).

På vilken nivå, d.v.s. mellan vilka parter, bör dialogen om placeringsprinciper föras? Kan olika placeringsprinciper gälla för olika skolhuvudmän? Vad innebär "pedagogisk placering" och äventyrar 50 % -målet VFU:ns kvalitet?

I sammanhanget kan nämnas att i LH:s ansökan anges att vilka skolor studenterna genomför sin VFU på kommer att variera mellan utbildningens olika VFU-perioder, så att studenterna får erfarenhet av för/skolor med olika geografiska och sociala förutsättningar. Redan denna skrivning motsäger principen om återplacering.

Organisationen skiljer sig åt mellan skolhuvudmännen, men uppvisar även likheter. I de kommunala förvaltningarna finns ansvariga på förvaltningsnivå samt VFU-samordnare som placerar studenterna. Hur mycket tid VFU-samordnarna har till förfogande samt vilka arbetsuppgifter som ingår varierar

mellan kommunerna. I Skellefteå kommuns grundskolor finns en struktur där en processpedagog regelbundet träffar VFU-samordnarna. Dessa samordnare, som även är förstelärare, berättar att de bland annat ansvarar för ett introduktionssamtal och besöker samtliga studenter. På gymnasiet anordnar samordnaren i samma kommun gemensamma seminarier för studenterna och studenter kan auskultera hos varandra och ge varandra återkoppling. Även i Örnsköldsvik har VFU-samordnarna ett utökat ansvar vid placering av studenterna och uppföljning av hur VFU-placeringarna upplevs. De beskriver att de även informerar handledarna om de olika VFU-kurserna och ser till att de får övrig information som kan behövas innan studenterna kommer. I Umeå har VFU-samordnarna som främsta uppgift att fördela studenterna vid de olika skolorna.

På en enkätfråga till handledarna om vad de ansåg vara VFU-samordnarens uppgift svara de flesta att, förutom att placera studenterna, är det viktigt att ha någon att vända sig till om problem uppstår samt att de introducerar studenterna på skolan. Av tabellen nedan framgår hur svaren fördelades.

Tabell 2. Samordnarens uppdrag enligt handledarna¹.

Samordnarens uppdrag	Antal svar
Fördela VFU-studenter	84
Introducera VFU-studenter	48
Anordna seminarier för VFU-studenter	40
Se till det praktiska såsom arbetsplats, dator, nycklar till VFU-studenter	31
Bollplank för handledare	39
Någon man som handledare kan vända sig till vid problem	53
Inget svar	2

¹ Här var flera svarsalternativ möjliga.

Annat	10
-------	----

Enligt 81 % av handledarna sköts kontakten mellan samordnare och handledare via mail och 40 % har även möten. Kommentarererna från samordnarna har varierat från ”jag visste inte att det fanns en samordnare” till ”hon gör verkligen allt”.

I LH:s ansökan om att få bedriva försöksverksamhet med övningsskolor finns en formulering om att ”Studenter som ska ingå i projektet med övningsskolor 2014 – 2019 kommer att genomföra hela sin verksamhetsförlagda utbildning i särskilt utvalda övningsskolor (s. 2).” Formuleringen är olycklig och stämmer inte med LH:s avsikt.

Ansvarsfördelningen mellan skolhuvudmännen och LH är reglerad och vissa av målen i försöksverksamheten påverkas i hög grad av beslut tagna utanför LH. Hur och genom vilka mötesplatser kan LH verka för förståelse och samsyn bland skolhuvudmän och samordnare kring olika målsättningar och utvecklingsmöjligheter inom försöksverksamheten? Ett redan nämnt exempel är placeringsprinciperna. Ett annat exempel rör samordnarnas uppdrag, som visat sig vara betydelsefull, men fungera väldigt olika.

Hur LH lagt upp samt bygger ut försöksverksamheten så att minst hälften av studenterna fullgör huvuddelen av sin VFU vid övnings/för/skolor (mål 2)

LH har initialt tecknat avtal med skolhuvudmän och för/skolor i kommunerna Skellefteå, Umeå och Örnsköldsvik. I en andra etapp har skolor i Lycksele kommun tillkommit samt ytterligare områden i Umeå. Enligt avtal ska LH i första hand placera studenter vid ett begränsat antal övnings/för/skolor i avsikt att uppnå en hög koncentration studenter vid dessa skolor. Från LH sida likaväl som från skolhuvudmännens sida är det en process att övergå från ”partnerskoletänket” till ”övnings/för/skoletänket” samt att sträva efter en hög koncentration av studenter. I bilaga 2 finns en sammanställning över de områden och för/skolor som ingår i försöksverksamheten vid vårterminens slut 2016.

Försöksverksamheten ska enligt målsättningen successivt utökas till att omfatta fler för/skolor så att minst hälften av studenterna inom förskoläroprogrammet, grundläroprogrammet (F-3 och 4-6) samt ämnesläroprogrammet gör sin verksamhetsförlagda utbildning vid dessa när försöksverksamheten avslutas 2019 (Information om Övningsskolor 2015 05 20). Här krävs en avvägning mellan å ena sidan 50 % -målet och antalet övnings/för/skolor, å andra sidan ekonomiska

förutsättningar samt strävan efter ”hög koncentration” av VFU-studenter. Ytterligare en aspekt som kräver hänsyn är i vilken omfattning varje handledare kan nyttjas.

Vad innebär hög koncentration av VFU-studenter i detta sammanhang? Är det de ekonomiska ramarna, strävan efter höjd kvalitet eller andra målsättningar som i första hand avgör ”utbyggnadstakten” av försöksverksamheten?

De övnings/för/skolor som i dagsläget tecknats avtal med ligger företrädesvis centralt och i de större städerna, framförallt i Umeå. Det finns från majoriteten studenter en önskan att få göra sin VFU i Umeå och närhet till universitetet underlättar dessutom examinatorernas VFU-besök, inte minst tidsmässigt. Även för LH blir de kostnadsmässiga skillnaderna märkbara beroende på geografisk placering. Samtidigt beskriver flera skolhuvudmän, skolledare och VFU-samordnare i de kommuner som befinner sig geografiskt längre från universitetet betydelsen av VFU-studenter som bas för rekrytering av nya medarbetare och intrycket är att studenter som genomför sin VFU på dessa orter tas särskilt väl omhand. I Umeå universitets Vision 2020 (Umeå universitet 2020 – Vision och mål, Dnr: UmU 100-394-122016-01-13) framhålls universitetets regionala ansvar och i samma anda skriver bland annat LH:s rektor, Maria Lövgren i en debattartikel att ett effektivt sätt att förse regionen med välutbildade lärare är att skolor knyter lärarstudenter till sig genom verksamhetsförlagd utbildning”

<http://www.umu.se/forskning/forskningsnyheter/nyhetsvisning/debatt-starkare-regional-utveckling-kraver-samarbete.cid261571>) I regionens lokala dagstidningar rapporteras om bristen på utbildade lärare , inte minst på mindre orter.

Hur påverkar försöksverksamhetens centralisering och målsättning om koncentrerad utbildning mindre orters möjligheter till rekrytering? Vilket regionalt ansvar tar Umeå universitet och Lärarhögskolan för kompetensförsörjningen i regionens skolor? Bör skolhuvudmäns/skolors engagemang och välvilja vägas in som en kvalitetsaspekt i strävan efter ökad kvalitet i VFU? Ska och kan LH ur ett ”rättviseperspektiv” hantera att majoriteten av studenterna önskar göra sin praktik i Umeå? Kan ett resultat av LH:s försöksverksamhet bli att ge en djupare insikt om vad ”hög koncentration” kan innebära i ett regionalt perspektiv?

Hur LH arbetar för hög handledartäthet och god handledarkompetens samt bidra med handledarutbildning (mål 3 och 4)

I det särskilda avtalet för deltagande i försöksverksamheten med övnings/för/skolor regleras att det i övnings/för/skolorna ska finnas så många VFU-handledare som uppfyller kraven att var och en endast handleder ett fåtal studenter. Vilka effekter får försöksverksamheten och målet om ökad koncentration av VFU-studenter för VFU-handledarna? Av enkätsvaren framkommer att 60 % av handledarna känner ökade krav i samband med att de blivit övningsskola. Delvis ställer de dessa krav på sig själva, men de upplever även att de ökade kraven kommer från LH (37 %), från studenterna (30 %), från den egna skolledningen (27 %) och från VFU-samordnaren (30 %)². De ökade kraven kopplas främst till kvalitet, men även till att ta emot fler studenter. Att vara handledare på en övnings/för/skola innebär, enligt en lärare: ”att alltid vara till hands och redo att ta emot studenter även om man har mycket just då”.

Innebär den ökade koncentrationen vid övningsskolorna en risk för att handledare som redan har handledarutbildning överutnyttjas? Kan belastningen på befintliga handledare göra att potentiella blivande handledare drar sig för att bli handledare? Hur blir det attraktivt att vara handledare?

Handledarens kompetens är viktig för att erhålla en högkvalitativ VFU. Enligt avtalet för deltagande i försöksverksamheten ska huvudmannen tillse att handledare som saknar handledarutbildning ska beredas utrymme att delta i sådan och att samtliga handledare har genomgått utbildningen innan utgången av 2019. LH har för om våren 2015 upphandlat en handledarutbildning vilken erbjuds som fristående kurs, är helt nätbaserad med 12,5 % studietakt och uppdelad i två fristående kurser som kan läsas i valfri ordning; en kurs med fokus på handledningssamtal på 4 hp (TUV kursansvarig) och en kurs med fokus på bedömning 3,5 hp (NMD kursansvarig). I skrivande stund (juni 2016) har totalt 68 handledare genomgått kursen mot handledningssamtal och 76 kursen mot bedömning vilket kan ses i förhållande till att totalt 300 platser funnits tillgängliga.

I enkäten uppger 40 % av handledarna att de genomgått handledarutbildning och av dessa har 14 % gått den nuvarande 7,5 hp mot Umeå universitet. Övriga har äldre och kortare utbildningar och ett mindre antal har gått dessa utbildningen mot exempelvis Mittuniversitetet eller Luleå tekniska universitet. Till viss del kan dessa äldre utbildningar valideras i samband med antagning till den nya handledarutbildningen. Av svaren framkommer att 25 % har sökt till nästkommande antagningsomgång och att ytterligare 14 % avser att gå inom något år. De handledare som gått handledarutbildningen är på det hela positiva till utbildningen. Många av dem saknar dock en fysisk träff, framför allt de som varit ensamma från sin enhet att gå utbildningen.

² På denna fråga fanns möjlighet att ange flera svar.

Även om skolhuvudmännen garanterat att lärarna/handledarna ska ges möjlighet att genomföra handledarutbildning har det i praktiken visat sig svårt att genomföra. Fackliga krav på kompensation för den tid utbildningen tar har fördröjt satsningen i vissa kommuner och snäva ekonomiska ramar i verksamheterna gör att ledningen tvingats prioritera vem eller vilka som får genomgå utbildningen. Härigenom har utbildningstakten varit låg och den positiva effekten av att vara flera som läser kursen från samma enhet samtidigt har minskat. Otydliga villkor och oro för ökad arbetsbelastning har även gjort att intresset från handledarna dämpats. En lärare uttrycker det på följande sätt: ”Alla har inte blivit handledare och högskolekursen tror jag skrämde iväg fler. Man vill inte ha fler uppgifter samtidigt som man jobbar”.

Avsikten att prioritera sökande från övnings/för/skolorna till handledarutbildningen har inte kunnat infrias eftersom intaget till fristående kurser med nationellt intag inte kan styras. Med den låga utbildningstakt som inlett försöksperioden ses det inte som troligt att målen när det gäller handledarutbildade handledare kommer att uppnås. Här behöver ett omtag göras. Skolhuvudmännen behöver överväga hur de ska kunna uppfylla avtalskrivningen och LH bör överväga hur de kan tillmötesgå skolhuvudmännen, exempelvis när det gäller att öka tillgängligheten för att på så sätt indirekt påverka intaget. I skrivande stund är detta en fråga som diskuteras inom LH.

Skolhuvudmännens skyldighet när det gäller att möjliggöra lärares handledarutbildning framgår av avtalet. Hur detta förankrats fackligt och säkerställt ekonomiskt tycks oklart. Kommer skolhuvudmännen att fullgöra åtagandet om att utbilda sina handledare? Om inte, hur påverkar det försöksverksamhetens måluppfyllelse? Eller, kommer antalet sökande till utbildningen att öka allt eftersom försöksperioden närmar sig sitt slut? Att LH inte har möjlighet att styra intaget till handledarutbildningen är problematiskt. Hur kan det hanteras?

Hur LH arbetar för att använda särskilt yrkesskickliga lärare i VFU och utbildning i övrigt (mål 5)

I ansökan om att få bedriva försöksverksamhet skriver LH att de i första hand avser knyta till sig skolor med förstelärare, med god handledarkompetens och med hög ambitionsnivå när det gäller att utbilda handledare och ta emot studenter. Genomförandansvaret delar dock LH med huvudmännen och när det gäller frågan om urval av övnings/för/skolor är det huvudmannen som avgör. Enligt avtalet har huvudmannen dock att följa förordningstexten vari det framgår att särskilt yrkesskickliga lärare och förskollärare ska användas i den verksamhetsförlagda utbildningen (SFS 2014:2, 6§). I praktiken har kriterierna som legat till grund för beslut om vilka kommunala för/skolor som ska medverka varit något oklara. Den otydligheten upplevs även av handledare på skolorna, som har svårt

att precisera varför de är en övnings/för/skola. De hänvisar till närheten till universitetet eller menar att informationen varit otydlig på den punkten. "Många vet men känner inte till det" var den förklaring en handledare gav. När det gäller fristående förskolor har urvalet gjorts av LH och här har, förutom ambitioner hos friförskolans ledning, även just närheten till universitetet spelat in.

En bidragande orsak till att övnings/för/skolornas medverkan i försöksverksamheten upplevts osynlig kan vara att information om verksamheten inte syns på LH:s hemsida förrän juni 2016 samt att den befintliga informationen är svår att hitta. På motsvarande sätt är försöksverksamheten även osynlig på respektive medverkande huvudmän/förvaltningars och enskilda för/skolors hemsidor.

Är det rädslan för att skapa ett s.k. A- och B-lag bland för/skolorna som bidragit till en otydlig urvalsprocess? Hur påverkar detta utvecklingen av försöksverksamheten? Är försöksverksamhetens "osynlighet" ett problem?

I Skellefteå har man valt att kombinera delar av försteläraryuppdraget med VFU-samordnaruppdraget. Dessa förstelärare bildar, med ledning från förvaltningen, ett mentorsteam (vilket också är en ambition enligt LH:s ansökan) som har till uppgift att vara ett bollplank för handledare samt utifrån ett förberett material besöka och föra en dialog med samtliga VFU-studenter, dels om deras upplevelse av VFU:n och dels utifrån Skellefteå kommun och skolor som eventuell blivande arbetsplats. Däremot har någon tydlig strategi för hur förstelärare kan användas som resurs för kvalitetsutveckling av VFU inte varit synlig i övriga kommuner. Inte heller ambitionen om att nyttja förstelärarna i handledarutbildningen har realiserats.

Av enkätsvaren framgår att intresset från handledarna är lågt när det gäller att bidra med kunskap och erfarenheter i lärarutbildningens kurser, drygt 3 % av de tillfrågade lärarna angav att de var intresserade av ett sådant uppdrag. Det som dessa lärare framförallt ansåg sig kunna bidra med rörde konflikthantering och ledarskap, samt ge en bild av "verkligheten" i klassrummet.

Ett tydligt syfte i försöksverksamheten är att bidra till kompetensutveckling i övnings/för/skolorna som förutom den ovan beskrivna handledarutbildningen innebär fortbildning samt forsknings- och utvecklingsprojekt i samverkan mellan skolor och universitetets forskare. LH har avsatt medel för detta och erbjudit medverkande för/skolor att inkomma med förslag på frågor och teman som kan behandlas i fortbildningsinsatser och samverkansprojekt. När det gäller önskade fortbildningar har insatser rörande minne och inläring, pedagogisk dokumentation, Reggio Emilia-pedagogik samt mångkultur avslagits medan två insatser rörande genus riktat till förskola och grundskola är pågående och en insats om formativ bedömning i gymnasiet avslutats.

Fyra samverkansprojekt har eller har för avsikt att startas under följande teman: Hur påverkar och stödjer lärmiljöer utveckling av undervisning? Aktionsforskning som metod för att förena vetenskaplig grund med beprövad erfarenhet, Barns inflytande och delaktighet i sitt eget lärande, NPF – neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, utåtagerande barn. Förslag rörande nyanlända elevers lärande och formativ bedömning har avslagits.

Ytterligare förslag som inkommit men ännu ej är behandlade är: språkutvecklande arbetssätt (2), utomhuspedagogik, webbaserad undervisning, särbegåvade elever, svåra samtal, kommunikation, värdegrundsarbete, bedömning (3) och systematiskt kvalitetsarbete. Ett par forskare/institutioner har kontaktats men inget projekt har ännu sätts.

I enkäten menade 67 % av handledarna att de hade ökade krav och förväntningar på LH. Drygt hälften, 58 %, efterfrågade fortbildningsinsatser och 33 % önskade forskningsamverkan. Hälften av de svarande uppgav även att de förväntade sig ökad kontakt med LH. Den ökade kontakten kunde exempelvis ske i form av nyhetsbrev/utskick kring handledning och undervisning och med information om aktuella forskningsresultat.

Hur sker bedömning och urval av vilka förslag till samverkansprojekt som ska beviljas? En fråga att hantera är hur och i vad mån skolhuvudmännen själva ska bidra till forsknings- och utvecklingsprojekt genom medfinansiering/lärares arbetstid.

På vilket sätt avser LH tillmötesgå (eller avfärda) intresset av ökade kontaktytor mellan skolor och LH?

Hur LH arbetar för att det ska finnas universitetslärare som följer studenten under VFU samt ge stöd till handledare gällande bedömning (mål 6)

Totalt ingår 37 VFU-kurser under höstterminen 15 fördelade på åtta institutioner varav två kurser är inriktade mot fritidshem och ingår därmed inte i försöksverksamheten

Tabell 4. Antal institutioners kursansvar vid VFU-kurser vt 15.

Institution	Antal VFU-kurser	Antal UL i kurs handledning

		och examination
Idé – och samhällsstudier	4	3
Institutionen för estetiska ämnen i lärarutbildningen	4	1
Institutionen för kostvetenskap	1	-
Institutionen för matematik och matematisk statistik	2	2
Institutionen för naturvetenskapernas och matematikens didaktik	6	1
Institutionen för språkstudier	6	14
Pedagogiska institutionen	7	1
Tillämpad utbildningsvetenskap	7	4

Samt under vårterminen 16, 15 kurser, varav två kurser inriktade mot fritidshem, fördelade på sex institutioner.

Tabell 5. Antal institutioners kursansvar vid VFU-kurser ht 16.

Institution	Antal VFU- kurser
Idé – och samhällsstudier	1
Institutionen för estetiska ämnen i lärarutbildningen	1
Institutionen för kostvetenskap	1
Institutionen för naturvetenskapernas och matematikens didaktik	3
Pedagogiska institutionen	4
Tillämpad utbildningsvetenskap	5

I varje kurs ingår ett bedömningsunderlag som universitetslärare (UL) använder i sin bedömning men som också kan användas som diskussionsunderlag av den lokala VFU-handledaren i sina samtal med lärarstudenten. Bedömningsunderlaget kommer vi att behandla närmare under processutvärderingen hösten 16.

För att öka kompetensen hos UL har Lärarhögskolan köpt två kurser av Universitetspedagogik och lärandestöd (UPL), "Handledning och examination av VFU", som genomförts under ht 15 och vt 16. Totalt har 26³ UL fullföljt kursen. Av dessa kommer fem lärare från Samhällsvetenskapliga fakulteten, tre från Tekniskt-naturvetenskapliga fakulteten och övriga lärare från Humanistiska fakulteten. I sin helhet har UL gett kursens innehåll och utförande mycket positiva omdömen. Av utvärderingarna framgår att kursen fyller kunskapsluckor som främst berör didaktiska frågor och har bidragit med konkreta tips på hur UL själva kan utveckla sin undervisning. Den juridiska aspekten av bedömning har också uppskattats samt vikten av att synliggöra de FSR som finns i VFU-kursplanerna (Utvärdering UPL, ht 15, vt 16).

När det handlar om mötet mellan VFU-handledare och UL framgår i enkätsvaren att de flesta VFU-handledarna (73 %) är nöjda med hur besöken från lärarutbildningen fungerar i samband trepartssamtalen. VFU-handledarna anser överlag att det är betydelsefullt att UL kommer ut till skolorna även om kvaliteten på samtalen varierar beroende på vilken UL som genomför samtalet. De gånger det inte fungerar så bra är när UL kommer ut för tidigt under VFU-perioden, innan handledaren har hunnit bilda sig en uppfattning om hur det går för studenten. Andra problemen är hur skolorna valt att organisera möjligheterna för lärarna att i lugn och ro kunna gå ifrån sin undervisning och delta i samtalen. I många fall får lärarna ta en 20 minuters rast eller lunchen och känner sig stressade över att de måste skynda iväg till undervisning. Bristen på organisationen runt tre-partsamtalen bidrar inte, enligt VFU-handledarna, till kvalitet i samtalen.

Enligt projektansökan ska institutionerna få ett utökat kursansvar för att kunna följa och bidra till students utveckling under VFU. Detta känns dock inte igen på institutionerna och är svårtolkat. Hur kan huvudmän (och indirekt LH) bidra till bättre förutsättningar för trepartssamtal på skolorna?

Hur LH försäkrar sig om att övnings/för/skolor håller god kvalitet samt att studenter möter skolor med olika förutsättningar (mål 7)

Mål 7 kommer att studeras under höstterminen 16 och tas därför inte upp i denna delrapport.

³ En deltagare kom från Kultur och medievetenskap

Sammanfattning och slutord

Försöksverksamhetens syfte är att stärka lärarutbildningens professionsanknytning genom ökad kvalitet i den verksamhetsförlagda undervisningen, bland annat genom att upparbeta samarbete med särskilda övningsförskolor och övningsskolor. Avsikten är även att förstärka kopplingen mellan de verksamhetsförlagda och universitetsförlagda delarna av utbildningen. Rapporten visar att ett stort utvecklingsarbete påbörjats, flera aktiviteter som svarar mot målsättningarna är satta och vissa mål på väg att uppfyllas. Syftet med denna processutvärdering är att även visa på frågor som behöver diskuteras och åtgärder som kan bidra till ytterligare utveckling av försöksverksamheten. Sammanfattningsvis pekar denna rapport, samt delvis även avrapporteringen ht 15, på två återkommande förbättringsområden, dels behovet av att *revidera gällande målsättningar* för försöksverksamheten, dels behovet av att *förtydliga ansvarsfördelningen* eller påverkansmöjligheterna för olika åtgärder.

I ett arbete med att revidera planen och målsättningarna för försöksverksamheten kan inspiration hämtas från andra lärosätens försöksverksamheter, men bör även anpassas till regionala förutsättningar, inte minst med tanke på att ett viktigt slutresultat av försöksverksamheten kan bli att visa på de skilda förutsättningarna som olika regioner ger när det gäller övningsskolor. En revidering ger också möjlighet till att ta avstamp i det som redan uppnåtts och spänna bågen ytterligare.

Ett förtydligande av ansvarsfördelning bör ske i samråd med företrädare för skolhuvudmännen och kan delvis täckas genom någon form av letter of intent/avsiktsförklaring och dessutom regleras i nya avtal. Utifrån en gemensam avsiktsförklaring kan det även bli tydligt vilka möjligheter för och behov det finns av att från LH:s sida stödja (påverka) processer som ligger utanför LH:s ansvar men som trots det är viktiga för försöksverksamhetens målluppfyllelse.

Några konkreta exempel på behovet av det ovan sagda är (de i ansökan från LH motstridiga) målsättningarna kring hur stor andel av studenterna som ska få möjlighet att göra delar eller hela sin VFU-period på övnings/för/skolor samt ansvar och påverkansmöjligheter gällande principer för hur placeringarna ska ske för att uppnå de mål som fastställs.

När det gäller att arbeta för hög handledartäthet, god handledarkompetens och erbjuda handledarutbildning, mål 3 och 4, framkommer att handledarutbildningarna inte fyllt sina platser vilket delvis påverkats av oklarheter när det gäller lokala avtal för hur lärarna ska kompenseras. Här ligger således problematiken utanför LH:s ansvarsområde, men kan stödjas (påverkas) genom exempelvis utlokaliserade utbildningar. Målet att använda särskilt yrkesskickliga lärare i VFU och

utbildning, mål 5, framstår fortfarande som diffust. Vilka lärare som ska betraktas som yrkesskickliga varierar från de som rektorerna bedömer vara yrkesskickliga till de som sökt och tidigare utnämnts till förstelärare. På vilka sätt dessa yrkesskickliga lärare kan användas i utbildning är inte klart uttryckt och en målsättning som bör ses över. Enligt mål 6 har LH en ambition att det ska finnas UL som följer studenten under VFU. Vad som egentligen menas med "följer" och hur detta praktiskt ska organiseras framkommer inte. Den kurs LH upphandlat från UPL gällande utbildning för UL har fått goda omdömen. Vilken är målsättningen när det gäller antalet utbildade UL? Hur kan LH arbeta för att synliggöra försöksverksamheten med övningsskolor? Detta är några av de frågor som väcks i rapporten. I en försöksverksamhet som pågår under så pass lång tid som denna kan både förutsättningar och målsättningar förändras och nya insikter görs. Kanske är det just det som är styrkan med en försöksverksamhet, att man kan tillåtas pröva sig fram och ta ut svängarna något. Detta motsäger dock inte behovet av en tydlig riktning och tydliga mål för försöksverksamheten. Dessutom kan det vara strategiskt att redan nu fundera över om det finns områden inom försöksverksamheten som LH vid Umeå universitet särskilt vill profilera sig mot och utveckla kunskap om.